

פורום פלילי-אקטואלי – סיכום מפגש בנושא רשלנות מקצועית

מארגנים: ד"ר גליה שניבויס, פרופ' יורם שחר

ב- 4 בינואר התקיים המפגש הראשון של פורום פלילי-אקטואלי, שעסק באחריות פלילית בגין רשלנות מקצועית – כגון רשלנות מהנדסים ורופאים. הדוגמאות שעליהן נסב הדיון כללו תאונות בענף הבניה ואחריות מהנדסים בתחום זה (קריסת החניון ברמת החיל, אסון ורסאי), כשלים בתחום תעשיית התרופות ומוצרי המזון (פרשת רמדיה), רשלנות רפואית, ועוד.

הדיון התקיים במתכונת שולחן-עגול בהנחיית עו"ד יובל יועז, משפטן ועיתונאי. בפאנל השתתפו דוברים מגוונים: השופטת (בדימוס) רעיה חפרי וינוגרדוב, מבית המשפט המחוזי בחיפה; עו"ד אור ממון, פרקליטות מחוז מרכז; פרופ' קנת מן, משרד עו"ד ליבאי, מן ושות'; עו"ד ד"ר גיל עשת ופרופ' יורם שחר, מבית ספר רדזינר למשפטים, במרכז הבינתחומי הרצליה. הדיון החל בהצגת הנושא על-ידי ד"ר גליה שניבויס, מבית הספר רדזינר למשפטים, שהצביעה על המתח בין פוטנציאל הנפגעים הגדול במקרים של רשלנות, והשימוש במשפט הפלילי כמנגנון הרתעה על-מנת להפחית את כמות התאונות, לבין הקושי הטבוע בהטלת אחריות וענישה פלילית על רשלנות "גרידא" – דהיינו מצב בו המעורבים פעלו באופן בלתי זהיר, אך ללא כוונת זדון. כן נדונה השאלה עד כמה שיפוט הרשלנות מוטה מן העובדה שהרשלנות נבחנת לאחר שקרה אסון ומתוך מענה לצורך האנושי לחפש אחראים, והאם שיפוט כזה אינו לוקה בחוסר-הגינות כלפי הנאשמים שנשפטים תוך שימוש במידע ובחוכמה שלאחר מעשה. בהקשר זה טען עו"ד עשת, המייצג נאשמים בתיקים של רשלנות פלילית, כי להתרשמותו, קל יחסית לבית המשפט להרשיע בתיקים של רשלנות פלילית. מנגד, הוסיף כי בתיקי רשלנות בהם עשויים להיות מספר אחראים פוטנציאליים (מעגלים קרובים ורחוקים של עובדים, מפקחים, מנהלים), קיימת אפשרות לתביעה ולבית המשפט להתמקד באחראים המרכזיים בלבד.

בתמונה מימין לשמאל: עו"ד אור ממון, פרופ' קנת מן, עו"ד גיל עשת, עו"ד יובל יועז, השופטת (בדימי) חפרי וינוגרדוב, פרופ' יורם שחר, ד"ר גליה שניבויס

עו"ד ממון דיבר בזכות הפונקציה ההרתעתית של ההליך הפלילי דווקא במקרים של רשלנות. לטענתו, להבדיל מתחומים אחרים של עבריינות שבהם ההרתעה איננה תמיד אפקטיבית (כגון מדינות שבהן קיים עונש מוות על רצח, ובכל זאת מתבצעים מקרי-רצח), בתיקי רשלנות מקצועית ניתן להצביע באופן ברור על שינוי משמעותי של נהלים ושל התנהלות הגופים המעורבים בעקבות תאונות שקרו ונחקרו פלילית. זאת, בין השאר משום שהמעורבים הם אנשים "נורמטיביים" ועצם ההעמדה לדין פלילי מייצרת עבורם הרתעה. הוא מנה דוגמאות כגון שינוי נהלים ברכבת-ישראל בעקבות תאונות רכבת במצבים של רכב שנתקע על המסילה (תיק הרכבת בבית יהושע), שינוי נהלים במע"צ בעקבות אסון גשר שפירים (התמוטטות גשר על כביש מהיר), ועוד. בתגובה טען עו"ד עשת שלא בהכרח ההליך הפלילי הוא שהוביל לשינוי, אלא עצם התאונה והתהודה הציבורית שהוא מקבל יכולים להשיג אפקט דומה מבלי לשלוח אדם לכלא. פרופ' מן, סניגור וחוקר המשפט הפלילי, האיר מכיוון אחר את שאלת האפקטים של ההליך הפלילי על התנהלות מקצועית, בכך שהצביע על האפשרות כי המעורבים בפעילות מקצועית בתחום של פיתוח מוצרים ימנעו מלהטיל ספקות מתועדים (למשל בתכתובות דוא"ל פנימיות) כלפי בטיחות המוצר, מחשש כי אלה ישמשו בעתיד להפללתם (סוגית ה"אקדח המעשן"). התנהלות זו של מנהלי חברות יוצרת קושי בהשגת המידע ועקב כך חקירת התאונות היא בעלת עלות גבוהה.

שאלה מרכזית שעלתה בדיון נוגעת למאפיינים הייחודיים של שיפוט רשלנות מקצועית (להבדיל מרשלנות שאיננה של בעלי-מקצוע, כגון נהגים). השופטת וינוגרדוב, הצביעה בהקשר זה על הזיקה בין המשפט הפלילי לבין המשפט האזרחי, והעיסוק בשאלות של חובת הזהירות והצפיות במסגרת בחינת הרשלנות הפלילית והאזרחית, על אף השוני בין נטלי ההוכחה במשפט הפלילי לעומת האזרחי. פרופ' מן הזכיר את המגמה של יצירת סנקציות עונשיות, אך לא פליליות, בהליכי אכיפה מנהליים כחלופה לשימוש בהליך הפלילי הסטנדרטי במקרים אלה, באופן שמאפשר להטיל קנסות גבוהים ולהביא לפסילת כהונתם של נושאי משרה בתאגידים. עו"ד יועז, מנחה המפגש, ציין כי אחת השאלות המרכזיות במקרים של שיפוט רשלנות מקצועית נוגעת לכשירותו או מומחיותו של בית המשפט להכריע בעניינים מקצועיים כאשר השופטים אינם מומחים בנושא הרלוונטי. השופטת וינוגרדוב הצביעה על סמכותו של בית המשפט להיעזר בחוות דעת מומחים מטעמו, כאשר סמכות ההכרעה היא של בית המשפט לבדו. פרופ' שחר העיר כי לצד בעיות מובנות בשיפוט רשלנות במשפט הפלילי, קשה לתמוך ביחס מקל או במתן חסינות למקרים של רשלנות מקצועית דווקא. פרופ' שחר הזכיר את הטענה רווחת של בעלי-מקצוע כנגד שיפוטם בידי מי שאינם מומחים. הוא ציין בתגובה לטענה זו, כי במקרים רבים הרשלנות המיוחסת אינה נוגעת לפרקטיקה מקצועית נסתרת, אלא להתנהגויות בלתי זהירות באופן ברור, כך שלא דרוש ידע מקצועי מיוחד כדי לאתרן (כגון רופאה שנרדמה במהלך ניתוח, או קצין שנרדם במהלך תרגיל – פרשת צאלים ב'). לטענתו, הגאווה המקצועית הולידה בעבר חסינות של בעלי מקצוע, ואולם השיפוט של רשלנות מקצועית כיום מוכיח כי הפרופסיות אינן מצויות מעל החוק. בהקשר זה העיר ד"ר אסף פורת מהמרכז האקדמי כרמל, כי להתרשמותו לא קיימת כמעט העמדה לדין של רופאים על רשלנות פלילית (להבדיל מרשלנות אזרחית). הסיבות האפשריות לכך לטענתו הן העובדה שקיימת חלופה טובה מחוץ למשפט הפלילי – הדין המשמעתי החל על רופאים – וכן העובדה כי הרופאים הם פרופסיה חזקה יחסית לפרופסיות אחרות (ובשל כך מצליחה, נכון לעתה, להוציא עצמה מגדרי המשפט הפלילי).

פורום פלילי-אקטואלי הוא פורום חדש שהוקם בבית הספר על-מנת לדון בסוגיות אקטואליות במשפט פלילי. הפורום מכנס משפטנים מהפרקטיקה (תובעים, סניגורים, שופטים, קלינאים), חוקרי משפט וחוקרים של דיסציפלינות משיקות (קרימינולוגים, סוציולוגים, כלכלנים) לדיון העוקב אחר סוגיות פליליות אקטואליות ומגיב עליהן. הדיון אינו מוגבל לפרשה אקטואלית ספציפית, אלא מגדיר תחומים או סוגיות שיש להם נוכחות חוזרת בשיח הציבורי על המשפט הפלילי ומאיר אותם מזוויות שונות. המפגש הבא של הפורום יתקיים ב- 3 במאי 2017 ויעסוק בשחרור מוקדם ממאסר.